

AKTUÁLNE VÝZVY PRE PROFESIU A VZDELÁVANIE PRIESTOROVÉHO/ ÚZEMNÉHO PLÁNOVAČA – ŠTANDARDNÉ ZÁKLADNÉ POŽIADAVKY NA UNIVERZITNÉ VZDELÁVANIE PLÁNOVAČOV

Maroš Finka

Nové požiadavky na kvalitu priestorového rozvoja a procesy transformácie smerom k udržateľnej, na digitálnych poznatkoch, inovácii orientovanej a hlavne spravodlivej spoločnosti, ktorá je katalyzovaná pandemiou covid-19, predstavuje viacero obsahových a procesných výziev pre plánovacie prax a vzdelávanie. Splnenie nových nárokov a požiadaviek na priestorový rozvoj nie je možné bez posilnenia postavenia priestorového plánovania v spoločnosti, ale zároveň aj zmien v profesii plánovačov, vrátane nového chápania profilu kľúčovej profesie pre plánovanie rozvoja obcí, miest a regiónov, ktorú (nielen) v stredoeurópskom priestore donedávna reprezentovali urbanisti a územní plánovači zväčša vychovávaní fakultami architektúry. Je potrebné, aby sa tieto nové požiadavky premietli nielen do celoeurópskeho završenia procesu transformácie profesie územného plánovača či urbanistu, ktorej odrazom je premenovanie najvyššej európskej profesijnej organizácie European council of town planners (Európska rada urbanistov) na European Council of Spatial Planners (Európska rada priestorových plánovačov), ale aj do profilu všetkých odborníkov zapojených do plánovacích procesov rozvoja obcí, miest a regiónov a ich vzdelávania.

Akademická obec reprezentovaná Asociáciou európskych škôl plánovania (*Association of European Schools of Planning – AESOP*) a Celosvetovou asociáciou vzdelávania v oblasti plánovania (*Global Planning Education Association Network – GPEAN*) iniciovala v uplynulom období širokú diskusiu na tému štandardov vysokoškolského vzdelávania plánovačov odrážajúc špecifiká rôznych plánovacích kultúr, pozície plánovačov v riadení rozvoja, ale aj špecifiká vzdelávacích systémov, tak v krajinách sveta ako aj Európy. Táto diskusia prirodzene nemohla byť len akademickou, ale aktívne do nej vstúpili aj profesijné organizácie ako sú vyššie spomenutá ECTP a Medzinárodná spoločnosť mestských a regionálnych plánovačov (*International society of City and Regional Planners – ISOCARP*).

Celoeurópska a celosvetová diskusia bola iniciovaná práve Európskou asociáciou škôl plánovania, keďže v jej rámci, ako jedinej, je definovanie jadra vedomostí a zručností priestorového plánovača inštitucionalizované v podobe tzv. Dublinských minimálnych požiadaviek na študijný program v oblasti priestorového plánovania, ktoré sú základom pre akceptovanie školy ponúkajúcej univerzitné vzdelávanie v tomto odbore za

člena Asociácie a tiež pri procese uznávania kvality vzdelávania priestorového plánovača touto asociáciou. AESOP sú si vedomá, že od dohody na základných obsahových a procesných požiadavkách na vzdelávanie priestorového plánovača uplynulo už takmer 30 rokov a dynamika aktuálneho vývoja prináša nové zásadné výzvy pre jeho túto profesiu, pričom tieto výzvy sú globálneho charakteru prizvala do diskusie o nových nárokoch na profil a vzdelávanie nielen partnerské asociácie združené v GPEAN, ale aj partnerské profesijné organizácie. Výstupy spolupráce v takejto široko komponovanej výmene názorov a skúseností ukázali význam tohto kroku. Predovšetkým poukázali na skutočnosť, že akademické prostredie musí využiť svoje kapacity nielen pre výchovu vysokokvalitných odborníkov pre potreby súčasnej praxe, ktorí sú schopní uchopiť nové ekonomické, environmentálne a sociálne výzvy, ale tiež transformovať súčasnú plánovacie prax tak, aby dokázala zvládnuť úlohy zabezpečenia udržateľného rozvoja a zároveň uplatňovala postupy zodpovedajúce nárokom demokratickej občianskej spoločnosti. Odvodenie obsahu vedomostí a zručností, ako bolo konštatované počas okrúhleho stola na svetovom kongrese ISOCARP v novembri 2022 v Bruseli, teda musí budo-

vať na nielen na poznaní aktuálnej praxe priestorového plánovania, ale aj na vízii lepšie fungujúceho procesu komplexného manažmentu udržateľného rozvoja obcí, miest a regiónov vrátane plánovania a implementačného manažmentu.

Základné požiadavky AESOP na študijný program v odbore priestorové plánovanie boli napísané v roku 1995 pracovnou skupinou AESOP pre kurikulum plánovacieho vzdelávania. Táto pracovná skupina definovala plánovacie vzdelávanie ako „*vedecké štúdium a výcvik v tvorivom, koncepcionom a praktickom myslení o vzťahu medzi spoločnosťou a životným prostredím na rôznych úrovniach územia a vo vyhľadávaní, rozvíjaní a skvalitňovaní možností zmysluplných intervencií s cieľom zabezpečiť udržateľný rozvoj*“ [Pracovná skupina AESOP pre kurikulum plánovacieho vzdelávania, 1995, str. 2]. Jadro plánovacieho študijného programu bolo následne definované tromi požiadavkami:

- teoretické a praktické poznatky o vhodnosti, legitimitate a podmienkach pre účelnú plánovacie intervenciu,
- teoretické a praktické znalosti o príprave a implementácii takýchto zásahov a o posudzovaní nimi dosiahnutých účinkov,
- technologické znalosti a zručnosti na

skutočné zapojenie sa do plánovacích aktivít v reálnych životných situáciách [AESOP Working Group on Curriculum of Planning Education, 1995, str. 2].

Hlavné tematické oblasti štúdia boli členené na vedomosti, praktické kompetencie a postoje, pričom dokument nabádal členské školy, aby dodržiavali požiadavky základného kurikula s náležitým ohľadom na miestne a národné tradície plánovacieho vzdelávania, pričom bola zdôraznená potreba pravidelného kontaktu študentov s plánovacou praxou a aktívnej interakcie s ňou.

Od formulovania základného kurikula AESOP pred viac ako 25 rokmi došlo k niekoľkým zmenám. Zmenil sa legislatívny rámec vysokoškolského vzdelávania, v rámci ktorého prebieha vzdelávanie plánovačov v súlade so širšími environmentálnymi, sociálno-ekonomickými, kultúrnymi a technologickými posunmi, meniacimi sa požiadavkami študentov i zamestnávateľov ako ja tlakmi na vysokoškolské vzdelávanie zo strany štátnych orgánov. To zahŕňa aj podpísanie Bolonskej deklarácie v roku 1999, ktorá špecifikovala výstupy a kompetencie študenta po ukončení vysokoškolského štúdia. Táto špecifikácia zvyčajne predpokladá 3–4 roky vysokoškolského štúdia a 1–2 roky postgraduálneho štúdia.

Súčasnú diskusiu o vývoji požiadaviek na študijné programy v oblasti priestorového plánovania, ktorá by mala byť zosumarizovaná v rámci AESOP v marci budúceho roka je možné zhrnúť do nasledujúcich bodov definujúcich nároky na obsah vzdelávania priestorových plánovačov:

1. Porozumenie územnej dynamike – vedomosti (od teórie k pochopeniu správania sa a života ľudí)
Socio-ekonomické procesy vrátane sociálnych konfliktov a kultúrnych zmien, prírodno-environmentálne procesy vrátane klimatickej zmeny, výziev pre biodiverzitu a pod., vývojové procesy sociálnych ekosystémov vidieckych obcí, miest a regiónov, priestorová zmena, multidisciplinárne pohľady na územnú vývojovú dynamiku, rôzne mierky od lokálnej po globálnu, vplyv a špecifiká lokality, plánovacie teórie a ich vývoj, úloha verejného záujmu, implementácia

v spoločnosti, kapacity na mobilizáciu, produkciu, transfer vedomostí v oblasti priestorového rozvoja, územné konflikty, identita, kultúrne vzory a vzory správania sa pri využívaní priestoru, politiky.

Porozumenie územnej dynamike – praktické kompetencie

Zber a manažment dát, interpretácia, hodnotenie vytvoreného a prírodného prostredia, anticipácia budúcich potrieb spoločnosti, diseminácia nápadov a vedomostí, manažment plánovacích intervencií, obecné a regionálne financie, kritické a etické rozmary produkcie, využívania a transferu vedomostí, expertízy a informácií, pochopenie sociálnych potrieb ľudí, ich správania sa a obáv.

Porozumenie územnej dynamike – prístup a zodpovednosť

Podpora participácii verejnosti na plánovacích a rozhodovacích procesoch, využitie a dostupnosť ľahko porozumiteľných podkladov, rozvoj povedomia verejnosti o ich právach „na priestor“.

2. Od vedomosti k akcii – vedomosti

Plánovanie ako inštitút a profesia – podstata, zmysel, teória a metódy plánovania, politické, právne, inštitucionálne a kultúrne kontexty plánovacej praxe, aktéri a dotknuté subjekty v plánovaní, nástroje a účel nástrojov pre implementáciu plánov a politik – ako aplikovať rôzne plánovacie metódy a nástroje, facilitačné zručnosti, význam definovania verejného záujmu, hlavné rozpory aktérov rozvoja, úloha plánovania v zmene/formovaní životného priestoru, história plánovania a urbanizmu, vzťahnutie vedomostí k lokalite, integrovanie lokálnej vedomosti – pozorovanie a budovanie na skúsenostiach, integrácia technických poznatkov a soft kompetencií ľudí a iných aktérov v plánovaní, monitoring, univerzálne princípy navrhovania.

Od vedomosti k akcii – praktické kompetencie

Koncepčné myslenie, strategické myslenie, nástroje a manažment vedomostí pre praktickú implementáciu, etické implikácie plánovania, rozvoj schopností študentov prijímať rozhodnutia v priestore, integrácia estetických dimenzií a problematika kultúrneho de-

dičstva v plánovaní, manažment implementácie politik, organizácia a vedenie konzultácií s komunitami, záujmovými združeniami, dotknutými subjektmi, mediácia a negociácia, rozvoj integrovaných prístupov, multidisciplinárta, schopnosť tvorivého navrhovania, schopnosť grafickej prezentácie myšlienok, schopnosť nachádzať riešenia reálnych problémov v rôznych mierkach a viesť realizáciu nápadov.

Od vedomosti k akcii – prístupy a zodpovednosť

Kľúčové hodnoty v plánovacom procese, kultúrne zakotvenie sociálnych procesov a kolektívnych akcií, povedomie diverzity jednotlivcov a komunít, uvedomenie si úlohy plánovačov a ich kapacít indukovať zmenu, inovácie povolani plánovača, profesijná akreditácia a kvalita, nezávislosť expertízy.

3. Formovanie udržateľnej profesijnej aktivity – vedomosti

Hodnoty v priestorovom plánovaní (všeobecný záujem, environmentálna zodpovednosť, priestorová spravodlivosť a i.), prístupy, nástroje a profesijná prax, spolupráca v tíme, schopnosť interdisciplinárnej komunikácie, súvislosti sociálnej a environmentálnej spravodlivosti, nové agendy a rámce EU pre profesijnú mobilitu.

Formovanie udržateľnej profesijnej aktivity – praktické kompetencie

Adaptácia profesijnej praxe na meniace sa kontexty a nové výzvy, profesijné zručnosti manažmentu komplexity a zmeny, vedenie multidisciplinárnych tímov.

Formovanie udržateľnej profesijnej aktivity – prístup a zodpovednosť

Spoločenská zodpovednosť priestorového plánovača, situácie protichodných záujmov v území a plánovač, kritická reflexia profesijnej praxe a plánovacích politik, kritický pohľad na existujúcu prax, derivovanie dopytu na nové poznatky, rešpekt voči participujúcim disciplinám, počúvanie názorov druhých a spoločné hľadanie riešení, pokora plánovača voči úlohe iných v rozvoji územia, uvedomenie si úlohy plánovača nie ako veľkého tvorcu, ale ako mediátora vývojových procesov.

Napriek mnohým špecifikám vzdelávania odborníkov v oblasti priestorového

plánovania v Európe a vo svete na základe doterajších diskusií je možné jednoznačne potvrdiť trend globalizácie tak profilu priestorového plánovača, ako aj jeho vzdelávania, či už v polohe obsahu, získaných zručností a kompetencií, či prístupov a zodpovedností. Ukazuje sa, že spoločná diskusia akademickej komunity a zástupcov profesijných organizácií je potrebná nielen vo vzťahu k vzdelávaniu, ale aj k novému definovaniu pozície samotnej profesie priestorového plánovača v spoločnosti. V tomto kontexte je dokonca

absolútnou prioritou prejsť od spoločnej diskusie k spoločnej akcii, keďže udržateľnosť rozvoja je bez poznania súvislostí, integrovaného a integratívneho prístupu, ktorých garantom v manažmente rozvoja je priestorový plánovač, nemožné v praxi zabezpečiť. Ako konštatovali obe strany na stretnutiach v rámci stretnutia prezidentov asociácií škôl plánovania organizovaného GPEAN v Indonézii, svetového kongresu ISOCARP v Belgicku, AESOP konferencie v Tartu a ECTP rokovania v Bratislave, práve aktuálne dianie, či

už v súvislosti s pandémiou covid-19, energetickou krízou, globálnou potravinovou krízou, alebo globálnou klimatickou zmenou ukazuje negatívne dopady nízkej autority až marginalizácie profesie priestorového plánovača v spoločenských rozhodovacích procesoch a následne neadekvátnej polohy vzdelávania priestorových plánovačov ako interdisciplinárnych študijných odborov na univerzitách. To je výzva spoločne pre akademickú pôdu aj reprezentantov priestorovo-plánovacej praxe.

prof. Maroš Finka, M.Arch, PhD.

*prezident AESOP 2020–2022, SPECTRA CE EU na STU, Slovensko
Zeynep ENLIL, ISOCARP, Gneral rapporteur 58th WPC, GPEAN prezident
Yildiz Technical University, Turecko*

ENGLISH ABSTRACT

Current Challenges for the Spatial Planners' Profession and Education – Standard Basic Requirements for University Education of Planners, by Maroš Finka

The new demands on the quality of spatial development and the processes of transformation towards a sustainable, digital knowledge-based, innovation-driven and, above all, equity-based society, catalysed by the Covid-19 pandemic, present a number of content and process challenges both for planning practice and education. Meeting the new challenges and requirements for spatial development is not possible without strengthening the position of spatial planning in society, together with the changes in the planning profession, including a new perception of the profile of the profession crucial for planning the development of municipalities, cities and regions, which has until recently been represented in Central Europe (however, not entirely) by urban planners and spatial planners mainly trained by faculties of architecture. These new requirements need to be reflected both in the European-wide completion of the spatial planner or urban planner's profession transformation process reflected in the renaming of the European Council of Town Planners, the highest European professional organisation, to the European Council of Spatial Planners and in the profile of all professionals involved in the municipal, urban and regional development planning processes as well as their education.